

**Pisanie dla sceny –
narracje współczesnego teatru**

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3835

Pisanie dla sceny – narracje współczesnego teatru

Redakcja naukowa

MAGDALENA FIGZAŁ-JANIKOWSKA, ANETA GŁOWACKA,
BEATA POPCZYK-SZCZĘSNA, EWA WĄCHOCKA

Redaktor serii: Studia o Kulturze
DOBROŚŁAWA WĘŻOWICZ-ZIÓŁKOWSKA

Recenzent
WOJCIECH BALUCH

Spis treści

Wstęp (*Beata Popczyk-Szczęсна, Ewa Wąchocka*) | 13

Pisać na scenie

JOANNA OSTROWSKA: Od „pisanania na scenie” do „jednorazowej dramaturgii” | 19

JULIUSZ TYSZKA: Teatr Ósmego Dnia z Poznania, realizacje zespołowe z lat 1977–1991.

Praca nad spektaklem, praca nad sobą: nowe podejście do kreacji zbiorowej, wyjście poza kolaż cudzych tekstów | 33

MIŁOŠ MISTRÍK: Teatr autentyczny (*przełożył Tomasz Grabiński*) | 47

EWA WĄCHOCKA: Jak opowiedzieć, jak grać tę historię? | 59

Gatunki zmącone

ANTONI WINCH: Autorzy w poszukiwaniu postaci scenicznych | 83

GRAŻYNA STARAK: „Zawsze chciałem pisać powieści...”. O twórczości dramatopisarskiej Bernarda-Marie Koltèsa | 95

MICHAŁ ZDUNIK: Między konstrukcją a dekonstrukcją. Różewiczowskie scenariusze Jerzego Grzegorzewskiego | 107

KAMILA ŁAPICKA: Permanentny adaptator własnych tekstów, czyli o przepisywaniu w twórczości Juana Mayorgi | 123

ANNA MARIA KRASUCKA: Jak Gorzów stał się Gdańskiem... Historia dramatu Michała Walczaka | 143

Od pretekstu do performansu

MONIKA BŁASZCZAK: Przypadek Wery V. i Elise V. – pisanie dla sceny w ramach *Projektu V.* Laury Leish | 161

JUSTYNA KOWAL: Reportaż jako materiał sceniczny. Teatralne świadectwo *Cynkowych chłopców* | 183

KAMILA PAPROCKA-JASIŃSKA: Myśl słaba a praktyki narracyjne we współczesnym teatrze | 195

BEATA POPCZYK-SZCZĘSNA: Performans biografii | 209

Pozawerbalne narracje sceniczne

ELENA KNOPOVÁ: Nieodzowność nieuchwytnego w autorskiej twórczości grupy Med a prach – odejście od słowa i dialogu (*przełożył Tomasz Grabiński*) | 227

MIRON PUKAN: Poetyka i estetyka teatru autorskiego jednej z etnicznych scen teatralnych na Słowacji | 239

MARZENNA WIŚNIEWSKA: Pisanie dla sceny i „sceny pisma” Jana Dormaniana | 251

GRZEGORZ ECKERT: Tekst dramaturgiczny w polskim teatrze lalek | 273

MAGDALENA FIGZAŁ-JANIKOWSKA: O cytacie muzycznym w teatrze | 291

JACEK MIKOŁAJCZYK: *Replica productions* – teatralne kopii-wklej? | 303

Teatr w kulturze uczestnictwa

PIOTR MORAWSKI: Klasyka: interwencje. Tekst – scena – społeczeństwo | 315

PIOTR DOBROWOLSKI: Narracje wektorowe. Konteksty ideowe w scenicznych adaptacjach tekstów literackich | 327

ŁUCJA IWANCZEWSKA: Historia na (wspólnotowej) scenie – namysły i praktyki | 343

ANETA GŁOWACKA: Dyskurs emancypacyjny w teatrze Wiktora Rubina i Jolanty Janiczak | 355

STANISŁAW GODLEWSKI: Krytyka – jak działa(ć)? | 377

Tekst jako obiekt. Panel dramatopisarzy z udziałem Julii Holewińskiej, Marzeny Sadochy i Artura Pałygi. Prowadzenie: Ewa Wąchocka i Aneta Głowacka (*opracowały Magdalena Figzał-Janikowska i Aneta Głowacka*) | 389

Bibliografia (wybór) | 411

Indeks osobowy (*opracowali Magdalena Figzał-Janikowska, Aneta Głowacka, Beata Popczyk-Szczęsna, Łukasz Zawadzki*) | 419

Table of Contents

Introduction (*Beata Popczyk-Szczęsna, Ewa Wąchocka*) | 13

Writing on the Stage

JOANNA OSTROWSKA: From “Writing on the Stage” to “Disposable Drama” | 19

JULIUSZ TYSZKA: Theatre of the Eight Day from Poznań, Team Productions from the Years 1977–1991. Work on the Performance, Work on Oneself: a New Approach to Collective Creation, Stepping Outside of a Collage of Another’s Texts | 33

MIŁOŚ MISTRÍK: Authentic Theatre (*translated by Tomasz Grabiński*) | 47

EWA WĄCHOCKA: How to Tell, How to Play This History? | 59

Blurred Genres

ANTONI WINCH: Authors in Search of Stage Figures | 83

GRAŻYNA STARAK: “I Always Wanted to Write Novels...” On the Dramatic Works of Bernard-Marie Koltès | 95

MICHAŁ ZDUNIK: Between Construction and Deconstruction. Różewiczian Scripts of Jerzy Grzegorzewski | 107

KAMILA ŁAPICKA: The Permanent Adaptor of Own Texts, or On Re-writing in the Works of Juan Mayorga | 123

ANNA MARIA KRASUCKA: How Gorzów Became Gdańsk. The History of a Play by Michał Walczak | 143

From Pretext to Performance

MONIKA BŁASZCZAK: The Case of Wera V. and Elise V. – Writing for the Stage in Laura Leish’s *Project V.* | 161

JUSTYNA KOWAL: Reportage as Stage Material. Theatrical Testimony of *Boys in Zinc* | 183

KAMILA PAPROCKA-JASIŃSKA: Weak Thought and Narrative Practices in Contemporary Theatre | 195

BEATA POPCZYK-SZCZĘSNA: Performance of Biography | 209

Extraverbal Stage Narratives

ELENA KNOPOVÁ: The Indispensability of the Elusive in the Works of the Med a prach Group – the Departure from Word and Dialogue (*translated by Tomasz Grabiński*) | 227

MIRON PUKAN: Poetics and Aesthetics of Authorial Theatre of One of the Ethnic Theatrical Stages in Slovakia | 239

MARZENNA WIŚNIEWSKA: Writing for the Stage and Jan Dorman’s “Scenes of Writing” | 251

GRZEGORZ ECKERT: Dramatic Text in Polish Puppet Theatre | 273

MAGDALENA FIGZAŁ-JANIKOWSKA: On Musical Quotation in Theatre | 291

JACEK MIKOŁAJCZYK: Replica Productions – Theatrical Copy-Paste? | 303

Theatre in the Culture of Participation

PIOTR MORAWSKI: The Classics: Interventions. Text – Stage – Society | 315

PIOTR DOBROWOLSKI: Vector Narratives. Ideological Contexts in Stage Adaptations of Literary Texts | 327

ŁUCJA IWANCZEWSKA: History On (Communal) Stage – Reflections and Practices | 343

ANETA GŁOWACKA: Emancipative Discourse in Wiktor Rubin’s and Jolanta Janiczak’s Theatre | 355

STANISŁAW GODLEWSKI: Criticism – How Does It Work and How to Make It Work? | 377

Text as an Object. A Playwright’s Panel with the Participation of Julia Holewińska, Marzena Sadocha and Artur Pałyga. Chaired by Ewa Wąchocka and Aneta Głowacka (*edited by Magdalena Figzał-Janikowska and Aneta Głowacka*) | 389

Bibliography (a Selection) | 411

Index of Names (*compiled by Magdalena Figzał-Janikowska, Aneta Głowacka, Beata Popczyk-Szczęsna, Łukasz Zawadzki*) | 419

Inhaltsverzeichnis

Einleitung (*Beata Popczyk-Szczęśna, Ewa Wąchocka*) | 13

Auf der Bühne schreiben

JOANNA OSTROWSKA: Vom „Schreiben auf der Bühne“ zu „einmaliger Dramaturgie“ | 19

JULIUSZ TYSZKA: Theater des Achten Tages aus Poznań (Posen) und dessen Vorführungen aus dem Zeitraum 1977–1991. Die Arbeit an einer Theateraufführung und an sich selbst: neue Herangehensweise an Gruppendarbietungen, Loslösen von der Collage fremder Texte | 33

MIŁOŚ MISTRÍK: Authentisches Theater (*Übersetzt von Tomasz Grabiński*) | 47

EWA WĄCHOCKA: Wie ist diese Geschichte zu erzählen, wie ist sie zu spielen? | 59

Verschwommene Gattungen

ANTONI WINCH: Die Autoren in der Suche nach Bühnengestalten | 83

GRAŻYNA STARAK: „Ich wollte schon immer Romane schreiben...“. Zu Bernard-Marie Koltéses Dramendichtung | 95

MICHAŁ ZDUNIK: Zwischen Konstruktion und Dekonstruktion. Die nach Różewiczs Texten verfassten Theaterskripts von Jerzy Grzegorzewski | 107

KAMILA ŁAPICKA: Permanenter Bearbeiter eigener Texte oder zum Abschreiben in Juan Mayorgas Werken | 123

ANNA MARIA KRASUCKA: Wie Gorzów zum Danzig geworden ist... Die Geschichte des Dramas von Michał Walczak | 143

Vom Prätext zur Performance

- MONIKA BŁASZCZAK: Der Fall Wera V. und Elise V. – Schreiben für die Bühne im Rahmen des *Projektes V*. Laura Leish | 161
JUSTYNA KOWAL: Die Reportage als ein Bühnenstoff. *Zinkjungen* als Geschichtszeugnis auf der Theaterbühne | 183
KAMILA PAPROCKA-JASIŃSKA: Schwaches Denken vs. narrative Praktiken im gegenwärtigen Theater | 195
BEATA POPCZYK-SZCZĘSNA: Performance der Biografie | 209

Nonverbale Bühnennarrationen

- ELENA KNOPOVÁ: Die Unabdingbarkeit des Ungreifbaren in der Autorentätigkeit des Teams „Med a prach“ – Abweichen von Wort und Dialog (*Übersetzt von Tomasz Grabiński*) | 227
MIRON PUKAN: Poetik und Ästhetik des Autorentheaters, einer der ethnischen Theaterbühnen in der Slowakei | 239
MARZENNA WIŚNIEWSKA: Schreiben für die Bühne und „Schauplatz der Schrift“ Jan Dormans | 251
GRZEGORZ ECKERT: Der dramaturgische Text im polnischen Puppentheater | 273
MAGDALENA FIZGAŁ-JANIKOWSKA: Zu Musikzitate im Theater | 291
JACEK MIKOŁAJCZYK: Replik-Produktionen – „Kopieren – Einfügen“ im Theater? | 303

Theater in der Beteiligungskultur

- PIOTR MORAWSKI: Klassik: Interventionen: Text – Bühne – Gesellschaft | 315
PIOTR DOBROWOLSKI: Vektornarrationen. Ideologische Kontexte in Bühnenbearbeitungen literarischer Texte | 327
ŁUCJA IWANCZEWSKA: Geschichte auf (gemeinschaftlicher) Bühne – Überlegungen und Praktiken | 343
ANETA GŁOWACKA: Emanzipationsdiskurs im Theater von Wiktor Rubin und Jolanta Janiczak | 355
STANISŁAW GODLEWSKI: Kritik – wie sie wirkt (wie man damit einwirken kann)? | 377

Text als ein Objekt. Podiumsdiskussion der Dramatiker in Gegenwart von Julia Holewińska, Marzena Sadocha u. Artur Pałyga. Führung: Ewa Wąchocka und Aneta Głowacka
(*Bearbeitet von Magdalena Figzał-Janikowska und Aneta Głowacka*) | 389

Bibliografie (Auswahl) | 411

Personenindex (*Bearbeitet von Magdalena Figzał-Janikowska, Aneta Głowacka, Beata Popczyk-Szczęsna, Łukasz Zawadzki*) | 419

Wstęp

We współczesnych badaniach teatralnych przekonanie o dynamicznej, pełnej napięcia relacji tekst – scena funkcjonuje jako pewnik nie wymagający w zasadzie rozbudowanych uzasadnień naukowych. Różnorodność działań podejmowanych w obszarze dzisiejszych praktyk scenicznych, w tym zwłaszcza istotne przemiany w sposobie używania słowa w przedstawieniu, zachęcają jednak do ponownego stawiania pytań o korelację wielu tworzyw w najnowszych sztukach widowiskowych, a także o charakter komunikacji teatralnej warunkowanej zdarzeniowym i heterogenicznym wymiarem przekazu artystycznego.

W nawiązaniu do refleksji krytyczno-teoretycznej o dwudziestowiecznym teatrze poszukującym, nie poddającym się dyktatowi słowa, proponujemy w tej książce rozważania na temat różnych działań artystycznych określanych mianem „pisanie dla sceny”. Jest to zjawisko symptomatyczne w najnowszej praktyce teatralnej, o zdecydowanie szerszym zakresie niż tradycyjna twórczość dramatyczna, poprzedzająca proces inscenizacji. Przedmiotem analizy w zgromadzonych artykułach są różne strategie pisania tekstów dla teatru (teksty autorskie, scenariusze będące efektem pracy zespołowej, adaptacje i kompilacje opracowane przez dramaturga), a także sposoby funkcjonowania w przedstawieniu słowa traktowanego przez artystów sceny jako materiał przekształceń semantycznych i dźwiękowe tworzywo wieloskładnikowego spektaklu. W obszarze tematycznym tekstów zamieszczonych w książce znalazły się również rozważania na temat pozasłownych sposobów konstruowania narracji scenicznych (muzycznych, choreograficznych, audiowizualnych). Podjęta została refleksja o „pisaniu dla sceny” w aspekcie performatywnego procesu tworzenia spektaklu, stanowiącego określony układ słów/

gestów/dźwięków, czyli narrację *sensu largo* – heteronomiczną kompozycję obrazów scenicznych.

Książkę otwiera blok artykułów ukazujących współczesne „pisanie dla sceny” w perspektywie historycznej i teoretycznej. W tej części omówione zostały zarówno zbiorowe (wieloautorskie) praktyki „pisania na scenie” – stosujemy tu określenie Konstantego Puzyny – jak i autorskie projekty dramatopisarskie.

Drugą i trzecią część tomu wypełniają rozważania dotyczące konkretnych działań literackich oraz scenicznych, poświęcone przemianom w zakresie posługiwania się słowem w teatrze oraz rozluźnieniu relacji między tekstem a sceną. Autorzy artykułów skupiają uwagę na procesie powstawania tekstu teatralnego, który często nie stanowi już zamkniętej i zwartej struktury, ale staje się formą otwartą, o dużym potencjale performatywnym.

W rozprawach zawartych w kolejnej części książki podejmowane jest zagadnienie narracji scenicznej w odniesieniu do szerokiego spektrum gatunków widowiskowych. W kręgu rozważań znalazły się rozmaite obszary teatru dramatycznego, teatru offowego i niewerbalnego, teatru lalkowego i teatru muzycznego. Autorzy opisują zwłaszcza proces usamodzielniania się poszczególnych tworzyw scenicznych, takich jak muzyka, ruch czy ciało aktora – nierzadko budujących odrębne, autonomiczne względem słowa narracje niewerbalne.

Ostatnia część tomu stanowi wielowątkową refleksję na temat relacji między tekstem, sceną oraz społecznymi i ideowymi uwarunkowaniami współczesnych widowisk, wpływającymi na ich kształt i recepcję. Jako egzemplifikacje tych relacji przywoływane są liczne praktyki sceniczne współczesnych reżyserów, reprezentujące nowy rodzaj teatru zaangażowanego i komentującego rzeczywistość społeczną. W tej nowej formule można zauważyć różnorodne sposoby przenikania się sztuki, teatru i polityki.

Książkę zamyka *Panel dramatopisarzy* – zapis rozmowy z autorami piszącymi współcześnie dla teatru, a zatem głos praktyków, stanowiący istotne postscriptum teoretycznej refleksji badacza i zarazem znaczące świadectwo zróżnicowanych, indywidualnych stylów tworzenia tekstów scenicznych.

Publikacja jest efektem konferencji naukowej *Pisanie dla sceny – narracje współczesnego teatru*, zorganizowanej przez Zakład Teatru i Dramatu Instytutu Nauk o Kulturze i Studiów Interdyscyplinarnych Uniwersytetu Śląskiego,

która odbyła się w dniach 18–19 maja 2017 roku w Katowicach. W konferencji uczestniczyli badacze z wielu ośrodków uniwersyteckich w Polsce, a także goście zagraniczni – ze Słowackiej Akademii Nauk oraz z Uniwersytetu Preszowskiego, co pozwoliło na konfrontację – zarówno podczas konferencji, jak i w niniejszym tomie – bardzo różnych perspektyw i metodologii badawczych współczesnego teatru.

Beata Popczyk-Szczęsna, Ewa Wąchocka

Redakcja

MAGDALENA STARZYK

Projektant okładki i stron działowych

WOJCIECH WIDERA

Korekta

MAGDALENA STARZYK, MAŁGORZATA ŻAK

Łamanie

KRZYSZTOF SKRZYPEK

Copyright © 2019 by

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3507-0

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3508-7

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 27,0 Ark. wyd. 27,0.

Papier Sora Matt Arte 100 g vol. 1.1. Cena 89,90 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa:

Volumina.pl Daniel Krzanowski,

ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin